

União da Roseira Tampere

Perustamisvuosi 1987, noin 200 jäsentä
Koulun symboli: ruusu
Koulun värit: pinkki, valkoinen ja hopea
Lisätietoja: www.roseira.net
Harjoitustila: Ahlmanintie 56, 33800 Tampere

Afrikan perintö – Roseiran matka rytmeihin ja rituaaleihin

Tiedotusvälineet antavat yleensä Afrikan poliittisesta, sosiaalisesta ja taloudellisesta tilasta varsin synkän kuvan. União da Roseira haluaa vuoden 2009 enredollaan valottaa Afrikasta myös muita puolia; matkallaan Roseira tutustuu paitsi Afrikan nykyaikaan ja luontoon, myös ihmisten yhteenkuuluvuuden kannalta tärkeisiin rituaaleihin ja uskontoihin. Matkan aikana roseiralaisten turistimainen asenne muuttuu ja he alkavat myös ymmärtää Afrikan heimojen perinteiden vaikutuksen brasilialaiseen kulttuuriin ja siten myös samban syntyyn.

Osa 1. Turistit - pintaliittoa, ihmettelyä ja erehdyksiä

1. päivä, Etelä-Afrikka

Bussiräjähdys äänitorvi ei taaskaan toiminut, joten herätys toimitettiin agogolla. "Kaikki ylös ja makuupussit kasaan! Minä olen oppaanne Hannu. Tervetuloa tälle economy-luokan bussimatkalle läpi Afrikan. Matkan hintaan sisältyy vapaat instant-kahvit bussin automaattista. Valittavana on joko kenialaista tai brasilialaista sekoitusta."

Iltapäivän sokaisevassa valossa Roseiralaisten eteen avautui laaja savanni. Vaaleankeltaiset, kuivuneet heinä- ja ruohokasvit huojuivat tuulenpuuskissa. Siellä täällä akaasiapuut antoivat eläimille suojaa auringonpaahteelta.

"Tämä on Krugerin kansallispuisto. Savannilla vaeltaa valtavia gnu-laumoja, samoin antiloppeja, seeproja, you name it. Ja tietysti – leijonia. Jonez, pane se pyssy pois!"

Bussin takaosassa viitattiin innokkaasti. "Tota noin, ei sattuisi täällä olemaan mitään isoja lintuja? Ollaan meinaan sambaryhmä."

"Kyllä, täällä on strutseja, flamingoja, korppikotkia...en kuitenkaan suosittelisi hirveästi lähtemään sulkametsälle. Tuollakin taitaa heinikossa kiilua jotakin mitä en haluaisi katsoa lähempää."

"Hannu Hanhi hei, se näyttää olevan säilykepurkki."

Norsut olivat kuin ikivanhoja, pölyisiä kallionjärkäleitä. Syöksyhampaat välkkyivät valkoisina

vasten puiden syvää vihreää. Eläinten silmissä näkyi väsymys. Norsulaumaa ahdisteli maastoauto, jonka konepellillä nuori mies tähtäili eläimiä kamerallaan.

"Nyt meillä on nokka kohti Premier Mine-timanttikaivoksia Pretorian lähellä. Täältä löydettiin kuuluisa Star of Africa-timantti. Paloitellun jättiläistimantin hiotut lohkot ovat nykyään osa Englannin kruununjalokiviä. Suurin niistä, The Great Star of Africa, painaa yli sata grammaa, tai yli 500 karaattia. Tässä lähistöllä on runsaasti myös kultaa ja muita arvometalleja."

Roseiralaiset tihrustivat pölyistä maisemaa. "Ei näy kultaa. Eikä timantteja. Mutta heinä on."

Opas oli kärsivällinen. "Kulta kaivetaan maasta, samoin timantit. Tulemme juuri kaivoksille. Näettekö, jättimäiset kuorma-autot jyristävät tauotta edestakaisin, kuljettaen maata. Maa-aineksesta erotellaan sitten arvokkaat metallit ja jalokivet."

Roseira nyökytteli yksissä tuumin. "Just joo. Kyllä me tää arvattiin. Tosta kun pistää lapiollisen niin se on siinä."

Joku korotti ääntään närkästyneenä: "Eiks täällä ole mitään gift-shoppia tai tehtaanmyymälää?"

2. päivä, Botswana

"Takapenkillä hiljaa, seuraa tiedotus. Olemme nyt Kalaharin autiomaassa. Oikeastaan Kalahari ei ole autiomaata, vaan täällä on paljonkin kuivaan ilmastoon sopeutunutta kasvillisuutta. Nuo valtavat puut tuolla oikealla – Marika, toisella oikealla – ovat apinanleipäpuita. Ne voivat elää jopa tuhatvuotiaiksi, ja niiden rungon paksuus voi olla läpimitaltaan seitsemän metriä. Apinanleipäpuun hedelmät ovat paitsi syötäviä, myös herkullisia. Niin, Liisa?"

"Meillä on nälkä."

"Siitä tulikin mieleeni, että sana Kalahari tarkoittaa Suurta Janoa. Apinanleipäpuu ei juuri janoa tunne, sillä suuri puu voi varastoida kuivaa kautta varten jopa sata kuutiometriä vettä runkoonsa."

Bussi pysähtyi puun alle suojaan. Oksat kuroutuivat matkalaisten ylle kuin äidin käsivarret lapsen turvaksi.

3. päivä, Zimbabwe/Sambia

"Klausin porukalle taas uusi sääntö. Ei enää pagodea bussissa iltakahdentoista ja aamukuuden välillä."

"Tänään on ohjelmassa Viktorian putoukset. Nyt vähän faktaa; korkeus 107 metriä, leveys 1737 metriä, virtaus 1000 kuutiometriä sekunnissa. Putousten löytäjäksi on mainittu skotlantilainen David Livingstone, vaikka afrikkalaiset ovat putoukset tunteneet jo tuhansia vuosia. Nimihän on tietysti annettu Englannin kuningatar Viktorian kunniaksi. Paikalliset kylläkin tuntevat putoukset nimellä Jylisevä Sumu, mikä suoraan sanoen kuvaa asiaa hiukan paremmin. Putoukset on otettu mukaan Unescon Maailmanperintölistalle arvokkaana luontokohteena."

Putousten jyly täytti bussin. Ärjyvien vesimassojen voima tuntui musertavalta. Hannu jakoi roseiralaisille korvatulppia muovikassista.

"Nyt, kaikki pihalle! Käymme katsomassa putouksia lähempää."

Vesiroiskeiden takia luontomatkaileu rajoittui kuitenkin jokuseen kännykällä napattuun hätäiseen valokuvaan.

"Okei, se siitä, käsken kuskin laittaa kenkää konehuoneeseen että ehdimme nähdä Kilimanjaron."

4. päivä, Tansania

"Kilimanjaro, tai `vuori joka kimaltaa` on Afrikan korkein vuori. Sen huippu on liki kuudessa kilometrissä. Kilimanjaro on sammunut tulivuori, joka muodostuu kolmesta erillisestä huipusta. Sanotaan, että kulkijan ei tarvitse kysyä mikä on Kilimanjaro, sen kyllä tunnistaa kun sen näkee."

Kaikki päyilivät ikkunoista hermostuneina. "Tuolla! Minä näen sen! Tuolla edessä!"
"Riikka hyvä, tuo kumpare on tuskin viittä metriä korkea."

Vuoresta näkyi ensin lumen peittämä huippu. Vähän kerrassaan se levittäytyi, kohosi ja täytti lopulta koko horisontin. Jättiläismäinen vuori näytti leijuvan ilmassa. Kuumuus väreili sen massiivisilla rinteillä. Kerrankin bussissa oli hiljaista.

Osa 2. Lucy – rituaaleja, kasvua ja ymmärtämistä

5. päivä, Etiopia

Iltapäivällä opas myönsi heidän olevan eksyksissä. Jokainen tie näytti johtavan umpikujaan.

Bussi kaarsi ylängöltä tiheäkasvuiseen laaksoon. Aurinko häilyi lehvästön läpi metallinkarvaisena. Tiheikkö huokui kosteutta ja lämpöä, painostavana ja raskaana. Bussin moottori kolisi ja sammui pihisten. Perhonen räpisteli kojelaudalla ulospääsyä etsien.

Opas lähti äänekkäästi kiroillen etsimään apua bussin korjaukseen.
Puiden katveesta nousi tumma hahmo. Se liukui bussiin kuin usva.

Olento oli pieni, karvainen ja hänen äänensä oli käheä. "Hei, minä olen Lucy. Olen hominidi. Minä synnyin ja kuolin täällä, tässä laaksossa kolme miljoonaa vuotta sitten. Olen teidän oppaanne tästä eteenpäin."

Lucy antoi katseensa kiertää matkalaisesta toiseen ja asettui sitten istumaan. Bussi käynnistyi vaikeuksitta ja lähti kevyesti liikkeelle. Roseiralaiset tuijottivat Lucyä lumoutuneina.

"Me olemme sukulaisia, olemme kaikki samaa alkuperää. 70 000 vuotta sitten Sumatralla tapahtuneen tulivuorenpurkauksen aiheuttaman ilmastonmuutoksen jälkeen täällä Etiopiassa vain kourallinen ihmisiä jäi henkiin. Kaikki muut ihmiset kaikkialla maailmassa menehtyivät. Ne muutamat pelastuneet ovat koko nykyisen ihmiskunnan esi-isiä. Jos silloin, niissä kaoottisissa oloissa, ei olisi kyetty yhteistyöhön toisten ihmisten kanssa koko ihmiskunta olisi sammunut."

"Haluankin korostaa ihmisten välisen yhteyden tärkeyttä avaimena parempaan huomiseen. Tämä on mielestäni tärkeätä myös Afrikan nykyisten ongelmien ratkaisemisessa; juuri siksi vien teidät tutustumaan heimojen Afrikkaan."

"Me matkaamme nyt ajassa joitakin satoja vuosia taaksepäin."

6. päivä, Kongon demokraattinen tasavalta/Kongon tasavalta

Sademetsä oli kuin kohtu. Vaikka auringon valo läikehti Kongo-joen pinnasta miljoonina timantteina, tiheän puuston alla maan pinnalla oli hämärää. Metsä kahahteli rauhoittavasti.

Lucy johdatti roseiralaiset suuren aukion laitaan. Hän kyyristyi pensaan suojaan ja viittasi kaikkia pysymään vaiti. Lucy kuiskasi: "Kongo-kansa muodostuu useista heimoista; tunnetuimpia ovat vilit, yombet ja ladit. Nämä ovat yombe-kylän viljelysmaita."

Aukion taaimmaisella laidalla oli ryhmä naisia peltotöissä. Osa heistä kuokki maata, osa kylvi siemeniä punertavaan multa.

"Kyläläiset kasvattavat omiin tarpeisiinsa jamssia, papuja, maniokkia...naiset hoitavat viljelyn, miehet raivaavat pellot viidakosta. Maaperä täällä on hedelmällistä vuolaan Kongo-joen tuomien ravinteiden ansiosta, joten pellot antavat hyvää satoa."

"Näettekö tuolla miehen istumassa? Hän valmistaa ihmishahmoista nkonde-veistosta tai

oikeammin pientä patsasta, jota voidaan käyttää esimerkiksi jonkun kylää kohtaan väärin tehneen henkilön paljastamiseksi tai rankaisemiseksi. Nkonden valmistuksessa käytetään puuta, hautatuhkaa, luita, lääkekasveja – ja piikkejä. Piikkejä hakataan patsaaseen niin että se lopulta muistuttaa siiliä. Piikit herättävät nkonden toimimaan, rankaisemaan syyllistä. Nkonde-rituaalilla on selviä yhteyksiä myöhemmin Haitilla kehittyneeseen voodoo-kulttiin.”

Lucy hiipi sulavasti takaisin viidakon kätköihin, roseiralaiset seurasivat tiiviisti kannoilla. Ilona sai jalkaansa haavan terävästä oksasta.

”Mainitsin äsken lääkekasvit. Kongon sademetsien heimoilla on käytössään varsinainen aarreaitta; lukemattomista sademetsän kasveista saadaan luonnonlääkkeitä sydänsairauksiin, leukemiaan, malariaan, haavoihin... tieto parantavista kasveista on kulkenut sukupolvelta toiselle.”

Lucy kostutti purossa palasen löytämänsä kaarnaa, murskasi sen kämmenellään ja hieroi tekemäänsä tahdasta Ilonan haavaan.

Lucy puisti päätään murheellisenä. ”Teidän aikanne tuo tiedon ketju on katkeamassa. Sademetsät ovat häviämässä liiallisten hakkuiden takia. Niiden myötä katoaa heimojen tietämys elinympäristöstään ja perinteistään. Myös lukemattomat eläinlajit menettävät mahdollisuutensa lisääntyä.”

Silloin tällöin sademetsän hämärässä vilahti nopeasti liikkuva varjo puun tai kiven takaa. Roseiralaiset terästivät katsettaan, mutta hahmot muuttuivat osaksi metsää ennenkuin katse tavoitti niitä.

”Pygmit ovat metsäkansaa. He elävät metsästä ja metsälle. Heidän jumalansa on sademetsä. Jokainen puu, joki, pieni varpukin, on elävän jumalan ilmentymä. He tuntevat olevansa osa sademetsän henkistä kokonaisuutta ja siksi kunnioittavat myös itseään. Tässä olisi myös teillä eurooppalaisilla opittavaa.”

Lucy kehräsi tyytyväisenä. ”Pygmien elämän täyttää musiikki ja tanssi. Heillä on tanssi joka tilannetta varten; häitä, hautajaisia, ihan tavallisia päiviäkin varten. Kaikki osaavat tanssia, soittaa, laulaa.”

”Ikävä kyllä myös pygmien elämäntavan tulevaisuus on uhattuna. Jatkuvasti laajenevat viljelysalueet ja kaupungit vievät heidän elintilansa – ja heidän jumalansa.”

7. päivä, Angola

Roseiralaiset olivat hylänneet bussinsa ja seurasivat Lucya avojaloin, antaen Afrikan auringon, sateen ja tuulen koskettaa ihoaan. He saapuivat Atlantin valtameren rantaan. Mielikuvituksellisen muotoiset hiekkadyynit jatkuivat silmäkantamattomiin pitkin rantaviivaa. Häikäisevä ulappa avautui heidän edessään. Lucy istuutui kuumaan rantahiekkään.

”Länsi-Afrikassa on jo tuhansia vuosia harjoitettu yoruba-heimon uskontoa. Yoruba-uskonnossa on yksi pääjumala, Olòdumáré tai Olòrun, ja lukuisia luonnon ilmiöinä esiintyviä henkiä, joita kutsutaan nimellä orishá tai orixá. Orishát ovat jumalan ilmentymiä. Ne asuvat tarinan mukaan Auringon ja Kuun välissä. Orishóita on lukuisia, erään arvion mukaan kaikkiaan yli 400 erilaista henkiolentoa. Jumalaa, Olòdumárea, ei koskaan lähestytä suoraan, vaan juuri henkien kautta.”

”Olemme nyt veden äärellä. Oshun on veden ja harmonian kuningatar. Hän on myös kauneuden ja turhamaisuuden jumalatar. Oshun rakastaa ihailia itseään peilistä ja sukia hiuksiaan. Hänellä on tapana vietellä ihmisiä saavuttaakseen omat tavoitteensa. Hän tanssii eleganteimmin askelin kuin kukaan toisista jumaluuksista ja imitoi liikkeillään vettä.”

”Yorubassa tanssiva ihminen lainaa vartalooaan jumaluudelle, kun orishát tahtovat kommunikoida ihmisten kanssa tai kun henkilö itse tarvitsee neuvonantoa ongelmiinsa. Jumaluudet vierailevat ihmisten maailmassa meedioiden eli erityisesti tätä varten initioitujen transsitilan välityksellä. Transsitilaan päästäkseen tanssijameedio keskittyy rummutukseen, rentoutuu ja antaa rytmin viedä mukanaan. Hypnoottinen rummutus houkuttelee jumaluuden esiin. Jumaluuden laskeutuessa initioituun hän on itse orishá.”

Lucy vaikenä ja sulki silmänsä. Hiekkadyynit alkoivat elää. Kuuma ilma värähteli ja kieppui villisti matkalaisten ympärillä.

Lopulta Lucy nousi ylös. "Yoruban rytmien on väitetty olleen pohjana monille afrikkalaisperäisille musiikkityyleille gospelista bluesiin, jazziin ja salsaan. Yoruba on myös Brasiliassa merkittävän uskonnon aseman saaneen candomblén taustalla. Candomblén voidaan sanoa olevan yoruban ja Angolan pitkäaikaisten siirtomaaisäntien portugalilaisten valtauskonnon katolilaisuuden yhteensulauman tulosta."

8. päivä, Mali

Dogonien maille saavuttiin aamunkoitteessa. Matkalaiset kulkivat äänettömästi, kyläläisten huomaamatta heitä.

Vuoren juurella oli tiiviisti rakennettu pieni kaupunki, joka muodostui kulmikkaista savimajoista. Ylempänä, vuoren seinämällä, näkyi luolien suuaukkoja. Kaupunki nukkui.

Lucy osoitti kädellään luolien suuntaan. "Nuo ovat dogonien hautoja. He ovat lähempänä jumalaansa vuoren rinteellä. Itse asiassa dogonit ovat lähellä jumalaansa kaiken aikaa, heille todellisuus ja myyttisyys vaihtavat paikkaa keskenään jatkuvasti."

"Dogonien elämän huipentuma on osallistuminen Sigi-juhlaan. Juhlaa vietetään 60 vuoden välein, ja juhla kestää kaikkiaan seitsemän vuotta. Sigi-juhlan ajankohdan määrittää Sirius-kaksoistähden sijainti taivaankannella."

"Dogonien rituaalit ovat värien ja muotojen loistoa. Rituaalien tarkka merkitys on selvää vain dogoneille itselleen, ulkopuolisille he varovat antamasta selviä kuvauksia. Heidän rituaalinsa ovat ainutlaatuisia koko maailmassa, siksi te pääsette tänään näkemään heidän tanssiaan."

Tanssijat saapuivat tasaiselle kentälle. Heillä oli päällään eräänlainen naruista tai olkikasveista tehty vaaleanpunainen hame, joka oli sidottu leveällä mustalla vyöllä. Kaikilla oli käsissään esineitä; joillakin keihäs, joillakin kaksi kuokan mallista keppiä, joillakin viuhkoja. Kasvot ja pää olivat ison naamion peittämät. Naamiot esittivät eläimiä; jänistä, apinaa, vuohea... joillakin oli metallinen, kypärämäinen päähine.

Tanssijat alkoivat kiertää aukiota rumpujen tahdissa liikkuen. Pian tanssijoihin liittyi samalla tavoin pukeutuneita miehiä, joilla oli naruilla jalkoihinsa sidotut pitkät puujalat.

Lucy nauraa kihersi. "He esittävät vihollisheimonsa tyttöjä!"

Aukiolle saapui tanssija, jonka päähän oli kiinnitetty monen metrin pituinen esine, joka muistutti isoa linnun sulkaa. Tanssija kumartui nopeasti, niin että sulan pää osui maahan, sitten hän taas suoristi itsensä. Sulka viuhui ilmassa. Tämä rituaali toistui useita kertoja. Uusi tanssijaryhmä tuli kentälle. Tanssijoilla oli naamion yläpuolelle kiinnitettynä iso, ihmishahmoa muistuttava figuuri. Tanssijat kiersivät jonossa kehää ylävartaloaan hurjasti pyörittäen. Aukion hiekka pöllysi figuurin viistäessä maata tanssijoiden kumartuessa.

Lucy antoi roseiralaisille merkin, ja he lähtivät hiljaa.

"Teidän aikananne dogonien arvokas kulttuuriperintö on hiipumassa, sillä monet dogonit ovat kääntyneet islamin uskoon. Muualla maailmassa dogonien uskonnon täyttämä erikoinen kulttuuri on kuitenkin herättänyt huomiota, joten dogonienkin perintö elää jatkossakin, muodossa tai toisessa. "

9. päivä, Ghana

Satama oli täynnä väkeä. Kivilaiturilla tungeksi portugalilaisia sotilaita, heimopäälliköitä, kauppiaita, roskaväkeä. Orjat kyyhöttivät piestyinä ja kahlehdittuina kauppalaivan kannella.

Laiva oli lähdössä Brasiliaan, Portugalin toiseen siirtomaahan.

Lucy ja ahavoituneet roseiralaiset katselivat vaieten väentungosta. Kauempana satama-alueella, vartioituna, oli ryhmä nuoria bantumiehiä – orjia hekin - tanssimassa omituista, jotenkin väkivaltaista tanssia. Lucy huomasi tanssijat. "Nuo miehet ovat vain tanssivinaan. Tosiasiassa he harjoittavat itseään. He haluavat olla valmiina ja hyvässä kunnossa kun tiukka paikka tulee. Brasiliassa tanssi kehittyy ja tullaan myöhemmin tuntemaan nimellä capoeira."

”Kaikkiaan täältä lähetettiin Brasilian sokeriruokopelloille miljoonia orjia. Lukemattomat menehtyivät matkallaan tuntemattomaan. ”

Laiva lipui ulos satama-altaasta ja katosi sumuun.

Lucy kääntyi roseiralaisten puoleen. ”Olemme taas teidän ajassanne. Nyt on aika sanoa hyvästit. Olen näyttänyt teille Afrikan perinnön, heimojen ikivanhojen rituaalien ja kulttuurien leviämisen ympäri maailmaa. Ironista kyllä, mutta tämä on siirtomaahallintojen suurin ansio. Sen hintana on kuitenkin ollut miljoonien ihmisten henki.

Kuten olette ehkä aavistaneet, nyt Afrikka näivettyy monissa ongelmissaan rikkaasta kulttuuriperinnöstään huolimatta. Satojen sukupolvien aikana kerääntynyttä tietämystä ei osata hyödyntää apuna nykyisten monimutkaisten ristiriitojen ratkaisemiseksi. Jonakin päivänä saattaa kuitenkin tapahtua käänne parempaan, niin täällä Afrikassa kuin muuallakin maailmassa, ja vanhojen heimojen tavoin ihmiset alkavat taas arvostaa huolenpitoa toisista ihmisistä, omasta heimostaan.”

Lucy kallisti päätään. Hänen silmissään oli kyyneleitä ja hän hymyili. ”Kuuletteko? Kuuletteko rumpujen pauhun? Ja tuo tanssi...olette kotona.”

Lähteet:

Päivi Paavola; Tanssia jumaluuksien jaloilla - Näkökulmia orixá-jumaluuksien tanssiin. Ira Multaharju; Orixá, Oxum ja Cobren neitsyt afroamerikkalaisen uskonnon kentällä – Merkityksistä synkretismin tulkintaan. Internet-sivustot; Art & Life in Africa, The Africa Guide, Rebirth Africa, Baka Pygmies, Global Oneness, Serengeti National Park; GEO-lehti 9/2008